

РОМАН У ЛИСТАХ

1829

1. Ліза—Саші.

Ти звичайно, люба Сашенько, здивувалася з несподіваного мого від'їзду в село. Поспішаю пояснити все одверто. Залежність мого становища була завжди для мене обтяжливою. Звичайно, Авдотья Андріївна виховувала мене нарівні зі своєю небогою. Та в її домі я все-таки була вихованкою, а ти не можеш уявити, як багато дрібних прикростей нерозлучні з цим званням. Багато що мусила я терпіти, багато чим поступатися, багато чого не бачити, тимчасом як моє самолюбство старанно помічало щонайменший відтінок неуваги. Сама рівність моя з княжною була для мене тягарем. Коли ми, однаково вдягнені, з'являлись на бал, мені досадно було, що я не бачу в неї на шиї перлів. Я почувала, що вона не носила їх для того тільки, щоб не відрізнитися від мене, і ця уважність уже ображала мене. Невже вбачають у мені, думала я, заздрощі чи що-небудь схоже на таку дитячу малодушність? Поводження зі мною чоловіків, хоч яке б воно було чемне, щохвилини вражало моє самолюбство. Холодність їхня чи привітність, усе здавалось мені неповагою. Одним словом, я була створінням дуже нещасним, і серце моє, від природи ніжне, час від часу ставало жорстокішим. Чи помітила ти, що всі дівчата, які перебувають на правах вихованок, далеких родичок, *demoiselles de compagnie** і таке інше, звичайно бувають або низькими служницями, або нестерпними дивачками? Останніх я поважаю і вибачаю їм від щирого серця.

Тому рівно три тижні одержала я листа від сердешної моєї бабусі. Вона скаржилася на свою самотність і кликала мене до себе в село. Я вирішила скористатися з цієї нагоди. Насилу випросила у Авдотї Андріївни дозвіл їхати, і мусила пообіцяти взимку повернутися до Петербурга, алея не маю наміру дотримувати свого слова. Бабуся

надзвичайно зраділа моєму приїздові; вона зовсім не чекала мене. Сльози її зворушили мене невимовно. Я щиро її полюбила. Вона була колись у вищому світі і зберегла багато тодішньої люб'язності.

Тепер я живу вдома, я господиня — і ти не повіриш, яка це для мене справжня насолода. Я відразу звикла до сільського життя, і мені зовсім не здається чудною відсутність розкошів.— Село наше дуже гарне. Старовинний дім на горі, сад, озеро, гаї соснові, все це восени і взимку трохи сумне, та зате навесні і влітку, мабуть, здаватиметься земним раєм. Сусідів у нас мало, і я ще ні з ким не бачилась. Самотина мені подобається насправді, як в елегіях твого Ламартіна.

Пиши мені, мій ангеле, листи твої будуть для мене великою втіхою. Як ваші бали, як наші спільні знайомі? Хоч я і стала самотницею, проте я не зовсім відмовилася від суєти вищого світу — вісті про нього для мене цікаві.

Село Павловське.

2. Відповідь Саші.

Люба Лізо.

Уяви собі моє здивування, коли дізналась я про твій від'їзд на село. Побачивши княжну Ольгу саму, я думала, що ти нездорова, і не хотіла повірити її словам. На другий день одержую твого листа. Вітаю тебе, мій ангеле, з новим життям. Радію, що воно тобі сподобалось. Твої скарги про попереднє твоє становище зворушили мене до сліз, але здалися мені занадто гіркими. Як можеш ти порівнювати себе з вихованками і *demoiselles de compagnie*? Усі знають, що Ольжин батько усім завдячував твоєму і що дружба їхня була така ж священна, як найближча рідкість. Ти, здавалося, була задоволена зі своєї долі. Ніколи не думала я, що в тобі стільки дратівливості. Признайся: чи нема іншої, таємної причини

твого поспішного від'їзду. Я маю підозру... але ти зі мною скромничаєш,— і я боюсь розсердити тебе заочно своїми здогадами.

Що сказати тобі про Петербург? Ми ще на дачі, але майже всі вже роз'їхались. Бали почнуться тижнів через два. Погода чудесна. Я гуляю дуже багато. Цими днями обідали в нас гості,— один з них питав, чи маю я про тебе вісті. Він сказав, що твоя відсутність на балах помітна, як порвана струна у фортеп'яно — і я з ним цілком згодна. Я все сподіваюся, що цей випадок мізантропії буде не тривалим. Повернись, мій ангеле; а то нинішньої зими мені не буде з ким поділяти своїх невинних спостережень і не буде кому передавати епіграм мого серця. Прощавай, моя люба,— подумай і схаменися.

Крестовський острів.

3. Ліза—Саші.

Лист твій мене надзвичайно втішив — вій так ясно нагадав мені Петербург. Мені здавалось, я тебе чую! Які смішні твої вічні здогади! Ти підозрюєш у мені якісь глибокі, таємні почуття, якусь нещасливу любов — правда ж? заспокойся, люба; ти помиляєшся: я схожа на героїню тільки тим, що живу в глухому селі і розливаю чай, як Клариса Гарлов.

Ти кажеш, що тобі не буде кому нинішньої зими передавати своїх сатиричних спостережень,— а нащо ж листування наше? Пиши мені все, що ти помітиш; повторюю тобі, що я зовсім не відмовилась від вищого світу, і все, що стосується його, мене цікавить. На доказ цього, прошу тебе написати, кому відсутність моя здається такою помітною? Чи не милому нашому говорунові Олексієві Р—?—Я певна, Що вгадала... Уші мої були завжди до його послуг, а йому тільки й треба.

Я познайомилася з родиною ***. Батько жартівник і хлібосол; мати огрядна весела жінка, дуже охоча до віста; Дочка струнка меланхолійна дівчина років сімнадцяти, вихована на романах та на чистому повітрі.

Вона цілий день У саду або в полі з книжкою в руках, оточена дворовими собаками, говорить про погоду співучим голосом і з почуттям пригосає варенням. У неї знайшла я цілу шафу, повну старовинних романів. Я маю намір усе це прочитати і почала з Річардсона. Треба жити в селі, щоб мати змогу про-штати хвалену Кларису. Я, благословившись, почала з передмови перекладача і, побачивши в ній запевнення, що хоч перші 6 частин скучненькі, зате решта 6 повною мірою винагородять читачеве терпіння, хоробро взялася до справи. Читаю том, другий, третій,— нарешті добралась до шостого,— скучно, не сила. Ну, думала я, тепер буду я винагороджена за працю? Читаю смерть Клариси, смерть Ловласа, і кінець. Кожен том складався з двох частин і я не помітила переходу від шести скучних до шести цікавих.

Читання Річардсона дало мені привід для роздумів. Яка жахлива різниця між ідеалами бабусь і внучок. Що є спільного між Ловласом і Адольфом? Тимчасом роль жінок не змінюється. Клариса, за винятком церемонних присідань, усе ж скидається на героїню новітніх романів. Чи тому, що способи подобатися в мужчині залежать від моди, від хвилинних поглядів... а в жінках— вони ґрунтуються на почутті і природі, які є вічні.

Ти бачиш: я з тобою балакуча як завжди — не будь же й ти скупю на заочні розмови. Пиши до мене якнайчастіше і якнайбільше — ти не можеш уявити, що значить чекання поштового дня в селі. Чекання балу не може з ним рівнятися.

4. Відповідь Саші.

Ти помилилася, люба Лізо. Щоб вгамувати твоє самолюбство, заявляю, що Р— зовсім не помічає твоєї відсутності. Він прив'язався до леді Пелам, приїжджої англійки, і від неї не відходить. На його речі відповідає вона виглядом невинного подиву і маленьким вигуком *oh!*.. а він захоплений. Знай: питав мене про тебе, всім серцем жаліє за тобою твій постійний *admirateur** Володимир **. Чи задоволена ти? гадаю, дуже задоволена, за своїм звичаєм наслідуюсь думати, що й без мене ти

догадалася. Без жартів, ** дуже зацікавлений тобою. Що ж, він чудесний жених... Чому не вийти за нього — ти жила б на Англійській набережній, по суботах мала б вечори і щоранку заїжджала б за мною. — Годі тобі пустувати, мій ангеле, приїжджай до нас і виходь за **.

Позавчора був бал у К **. Людей було безліч. Танцювали до п'ятої години.— К.В. була вбрана дуже просто; біле крепове платтячко, навіть без гірлянди, а на голові і на шиї на півмільйона брильянтів: тільки! Z за своїм звичаєм була вбрана прекумедно. Звідки вона бере свої убори? На плаття її були нашиті не квіти, а якісь сушені гриби. Чи не ти, мій ангеле, прислала їх з села? Володимир** не танцював. Він їде у відпустку.— С. приїхали (мабуть, перші), просиділи цілу ніч не танцюючи і поїхали останніми. Старша, здається, була нарум'янена —пора... Бал дуже вдався. Мужчини були незадоволені з вечері, але ж вони вічно повинні бути з чого-небудь незадоволені. Мені було дуже весело, хоч я й танцювала котильйон з нестерпним дипломатом Ст. —, який до природної своєї глупоти приєднав ще неухважність, вивезену з Мадріда.

Дякую тобі, серце моє, за звіт про Річардсона. Тепер я маю про нього уявлення. Прочитати його не надіюся — з моїм нетерпінням; я і в Вальтер Скотті знаходжу зайві сторінки.

До речі: здається, роман Єлени Н. і графа Л. кінчається — принаймні він так зажурився, а вона так пишається, що, певне, весілля вирішено.— Прощавай, моя чарівна, чи задоволена ти з моєї сьогоднішньої балаканини?

5. Ліза—Саші.

Ні, люба моя свахо, я не думаю покинути село і приїхати до вас на своє весілля. Одверто признаюся, що Володимир** мені подобався, але ніколи я не збиралася вийти за нього. Він аристократ — а я смиренна демократка. Поспішаю пояснити і зазначити гордо, як справжня героїня романа, що родом належу я до дуже старовинного російського

дворянства, а що мій рицар внук бородатого мільйонщика. Але ти знаєш, що значить наша аристократія. Як би там не було, ** людина світська; я могла йому сподобатись, але він заради мене не пожертвує багатую відданицею і вигідною ріднею. Якщо коли і вийду заміж, то виберу тут якого-небудь сорокалітнього поміщика. Він буде займатися своєю цукроварнею, я господарством — і буду щаслива, не танцюючи на балу в гр. К. і не маючи субот у себе на Англійській набережній.

У нас зима: в селі c'est un evenement*. Це зовсім змінює життя. Самотні гуляння припиняються, лунають дзвінки, мисливці виїжджають з собаками,— все стає світлішим, веселішим від першого снігу. Я зовсім цього не чекала. Зима в селі лякала мене. Але все на світі має свою хорошу сторону.

Я ближче познайомилася з Машенькою *** і полюбила її; в неї багато гарного, багато оригінального. Ненароком я дізналася, що ** їхній близький родич. Машенька не бачила його сім років, але захоплена ним. Він провів у них одно літо, і Машенька безперестанку розповідає всі подробиці тодішнього його життя. Читаючи її романи, я знаходжу на полях його зауваження, блідо писані олівцем — видно, що він був годі дитиною. Його вражали думки й почуття, з яких звичайно став би він тепер сміятися; принаймні видно душу свіжу, чутливу.— Я читаю дуже багато. Ти не можеш уявити, як чудно читати в 1829 році роман, писаний у 775-му. Здається, ніби раптом зі своєї вітальні входимо ми до старовинної зали, оббитої штофом, сідаємо в атласні пухові крісла, бачимо круг себе дивні плаття, проте знайомі обличчя, і впізнаємо в них наших дядечків, бабусь, але помолоділими. Здебільшого ці романи не мають іншої вартості. Подія цікава, становище добре заплутане,— але Белькур говорить косо, але Шарлотта відповідає криво. Розумна людина могла б узяти готовий план, готові характери, виправити стиль та безглуздя, доповнити недоказане — і вийшов би прекрасний, оригінальний роман. Скажи це від мене моєму невдячному Р *. Годі йому витратити розум у розмовах з англійками! Нехай він по старій канві вишиє нові узори і покаже нам у маленькій рамі картину вищого світу і людей, яких він так добре знає.

Маша добре знає російську літературу — взагалі тут більше займаються словесністю, ніж у Петербурзі. Тут одержують журнали, беруть живу участь у їх сварці, навпереміну вірять обом сторонам, сердяться за улюбленого письменника, коли його розкритиковано. Тепер я розумію, за що Вяземський і Пушкін так люблять повітових панночок. Вони їх істинна публіка. Я була заглянула в журнали і взялася до критик Вестника Европы, але їх пласкість та лакейство здались мені огидними— смішно бачити, як семінарист пихато картає за неморальність і за неблагопристойність твори, які прочитали ми всі, ми — Санктпетербурзькі недоторки!..

6. Ліза—Саші.

Люба! мені неможливо більш прикидатися, мені потрібні допомога і поради дружби. Той, від кого втекла, кого боюсь я, як нещастя, ** тут. Що мені робити? голова в мене наморочиться, я розгублююсь, ради бога виріши, що мені робити. Розкажу тобі все...

Ти помітила минулої зими, що він од мене не відходив. Він до нас не їздив, але ми бачилися всюди. Марно озброювалась я холодністю, навіть виглядом нехтування,— нічим не могла я від нього врятуватися. На балах він завжди вмів знайти місце біля мене, на гулянні він завжди з нами зустрічався, в театрі лорнет його був спрямований на нашу ложу.

Спочатку це тішило моє самолюбство. Я, можливо, занадто ясно дала йому це помітити. Принаймні він, кожної години присвоюючи собі нові права, щоразу говорив мені про свої почуття і то ревнував, то скаржився... З жахом думала я: до чого все це веде! і з одчаєм визнавала владу його над моєю душею. Я виїхала з Петербурга — думала тим припинити зло на його початку. Моя рішучість, певність того, що виконала я свій обов'язок, заспокоїли були моє серце. Я починала думати про нього байдужіше, з меншою прикрістю. Раптом я його бачу.

Я його бачу: вчора були іменини ***. Я приїхала до обіду, вхожу до вітальні, застаю юрму гостей, уланські мундири, дами мене оточують, я з усіма ними перецілувалася. Не помічаючи нікого, сідаю біля господині, дивлюся: ** передо мною. Я остовпіла... Він сказав мені кілька слів з виразом такої ніжної, щирої радості, що й я не мала сили приховати ні збентеження свого, ні приємності.

Пішли за стіл. Він сів навпроти мене; я не сміла на нього глянути — але помітила, що всі очі були спрямовані на нього. Він був мовчазний і неуважний. Іншим разом мене б Дуже цікавило загальне бажання привернути увагу приїжджого гвардійського офіцера, неспокій панночок, незграбність чоловіків, регіт їх на власні жарти, і тимчасом чемна холодність і цілковита неуважливість гостя... По обіді він до мене підійшов. Почуваючи, що мені треба було що-небудь сказати, я спитала досить не до речі, чи в справах заїхав він у наші краї. "Я приїхав в одній справі, од якої залежить щастя мого життя",— відповів він півголосом і зараз же відійшов; він сів грати в бостон з трьома старенькими (серед них і з бабусею), а я пішла нагору до Машеньки, де пролежала до вечора під приводом головного болю. Справді, я була гірше ніж нездорова. Машенька від мене не відходила. Вона в захваті від **. Він пробуде в них місяць або й більше. Вона цілий день буде з ним. Справді, вона закохана в нього — дай боже, щоб і він закохався. Вона струнка й химерна — мужчинам того тільки і треба.

Що мені робити, люба, тут я не матиму змоги уникнути його переслідувань. Він уже встиг зачарувати бабусю. Він їздитиме до нас — знову почнуться признання, скарги, клятви — і до чого це? Він доб'ється моєї . любові, мого признання,— потім обміркує невігоди одруження, поїде під яким-небудь приводом, покине мене,— а я... Яке жахливе майбутнє! Ради бога, дай мені руку: я потопаю.

7. Відповідь Саші.

Інша річ облегшити серце повною сповіддю! Давно 5 так, мій ангеле! Охота ж тобі було не признаватися в тому, що я давно знала: ** і ти — ви

закохані одне в одного — що з того? На здоров'я. Ти маєш хист дивитися на речі бозна з якого боку. Ти запрошуєшся на нещастя—стережись, щоб не накликати його. Чому тобі не вийти за**.

Де тут непереборні перепони? Він багатий, а ти бідна — дарма. Він багатий за двох — чого ж вам більше. Він аристократ; а ти ім'ям, вихованням хіба не аристократка?

Нещодавно суперечка зайшла про дам вищого кола. Я дізналася, що Р оголосив себе одного разу на боці аристократії, бо вона краще взувається. Отже, хіба не ясно, що ти з голови до ніг аристократка?

Пробач мені, мій ангеле, але твій патетичний лист розсмішив мене. ** приїхав у село для того, щоб тебе бачити. Який жах! Ти гинеш, ти вимагаєш моєї поради. Чи не стала ти часом повітовою героїнею! Моя порада: повінчатись якнайшвидше у вашій дерев'яній церкві і приїжджати до нас, щоб з'явитися Форнаріною в картинах, які затіваються а С **. Вчинок твого рицаря мене зворушив без жартів. Звичайно в старовину коханець заради прихильного погляду виїжджав на три роки битися в Палестину; але в наші часи поїхати за 500 верст від Петербурга, для того щоб побачитися з володаркою свого серця — справді багато значить. ** гідний нагороди.

8. Володимир**—своєму другові.

Зроби ласку, розпусти чутку, що я при смерті хворий, я маю намір прострочити і хочу дотримати всілякої благопристойності. Ось уже два тижні як я живу в селі й не бачу, як час летить. Відпочиваю від петербурзького життя, яке мені страшенно набридло. Не любити села можна простити монастирці, щойно випущеній з клітки, та 18-літньому камер-юнкеру. Петербург передпокій, Москва дівоча, а село наш кабінет. Порядна людина з необхідності проходить через передпокій і рідко заглядає в дівочу, а сидить у себе в своєму кабінеті.— Тим я і кінчу. Вийду у відставку, одружусь і виїду в своє саратовське село.— Звання поміщика є та ж служба. Управляти трьома тисячами душ, увесь добробут яких залежить цілковито від нас, важливіше, ніж командувати взводом чи переписувати дипломатичні депеші...

Занедбання, в якому залишаємо ми наших селян, непростенне. Чим більше маємо ми над ними прав, тим більше маємо і обов'язків щодо них. Ми покидаємо їх на сваволю шахрая прикажчика, який їх пригноблює, а нас обкрадає. Ми проживаємо в борг свої майбутні прибутки, розорюємось, старість нас застає у злиднях і клопоті.

Ось причина швидкого занепаду нашого дворянства: дід був багатий, син терпить нестатки, внук іде просити милостиню. Стародавні фамілії стають мізерними; нові підносяться і в третьому поколінні зникають знову. Маєтності зливаються, і ні одна фамілія не знає своїх предків. До чого веде такий політичний матеріалізм? Не знаю. Але час поставити йому перепони.

Я без великого жалю ніколи не міг бачити упослідження наших історичних родів; ніхто в нас ними не дорожить, починаючи з тих, які до них належать. Та якої гордості спогадів чекати від народу, в якого пишуть на пам'ятнику: Громадянину Мініну і князеві Пожарському. Який князь Пожарський? Що таке громадянин Мінін? Був окольничий князь Дмитро Михайлович Пожарський і міщанин Козьма Мінич Сухорукий, виборна людина від цілої Держави. Та вітчизна забула навіть справжні імена своїх визволителів. Минуле для нас не існує. Жалюгідний народ!

Аристократія чиновна не замінить аристократії родової. Годинні спогади дворянства повинні бути історичними спогадами народу. Але які родинні спогади у дітей колезького-асесора?

Говорячи на користь аристократії, я не корчу англійського лорда; моє походження, хоч я і не соромлюсь за нього, не дає мені на те ніякого права. Але я погоджуюся з Лабрюєром: *Affecter le mepris de la naissance est un ridicule dans le parvenu et une lachete dans le gentilhomme**.

Усе це надумав я, живучи в чужому селі, дивлячись на управління дрібнопомісних дворян. Ці пани не служать і самі управляють своїми малесенькими селами, але признаюсь, дай боже їм розоритись, як

нашому братові. Яка дикість! для них не минули ще часи Фонвізіна. Між ними процвітають ще Простакови та Скотиніни.

Це не стосується проте родича, в якого я в гостях. Він дуже добрий чоловік, дружина його дуже добра жінка, дочка дуже добра дівчинка. Ти бачиш, що я став дуже добрим. Справді, відтоді як я в селі, я став дуже лагідним і поблажливим — вплив мого патріархального життя і присутності Лізи ***. Мені було скучно без неї страшенно. Я приїхав умовити її повернутись до Петербурга.— Наше перше побачення було чудове. Тітка моя була іменинниця. Все сусідство з'їхалося. З'явилась і Ліза — і ледве повірила сама собі, побачивши мене... Вона не могла ж не визнати, що я приїхав сюди тільки заради неї. Принаймні я подбав, щоб вона це відчула. Тут мій успіх перевершив мої сподівання (що багато важить). Бабусі мною захоплені, панії до мене так і горнутьяся. "А все тому, що патріотки". Мужчини страшенно незадоволені з моєї *fatuite indolente**, яка тут є ще новиною. Вони лютують тим більш, що я надзвичайно чемний та благопристойний, і вони ніяк не доберуть, у чому саме полягає моє нахабство — хоч і почувають, що я нахаба. Прощавай. Що роблять наші? *Servitor di tutti quanti**. Пиши мені в село **.

9. Відповідь друга.

Доручення твоє я виконав. Вчора в театрі оповістив я, що ти занедужав на нервову гарячку, і що певне тебе вже нема на світі,— отже, користайся життям, поки ще ти не воскрес.

Твої моральні міркування щодо управління маєтками радують мене за тебе. Інша річ

Un homme sans peur et sans reproche.

Qui n'est ni roi, ni duc, ni comte aussi.*

Становище поміщика, на мою думку, найпринадніше.

Чини в Росії конче потрібні хоча б тільки для станцій, де без них не доб'єшся коней.

.....*

Вдавшись у поважні міркування, я зовсім забув, що тепер тобі не до того — ти зайнятий своєю Лізою. Охота тобі корчити п. Фобласа і вічно морочитися з жінками. Це не личить тобі. В цьому відношенні ти відстав від свого віку і збиваєшся на *si-devant** гвардії хрипуна 1807 р. Поки що це вада, незабаром ти будеш смішнішим за генерала Г **. Чи не краще заздалегідь звикнути до суворості дозрілого віку і добровільно відмовитись від в'янучої молодості? Знаю, що проповідую марно, але таке моє призначення.

Усі твої друзі кланяються тобі і дуже жалкують з приводу твоєї передчасної смерті — між іншим і колишня твоя приятелька, яка повернулася з Рима, закохана в папу. Як це скидається на неї і як це повинно тебе захопити! Чи не приїдеш для суперництва *cum servo servorum dei**? Це скидалося б на тебе. Я з дня на день тебе чекатиму.

10. Володимир**—своєму другові.

Догани твої цілком несправедливі. Не я, а ти відстав від свого віку — і на ціле десятиліття. Твої умоглядні й поважні міркування належать до 1818 року. Тоді суворість правил і політична економія були в моді. Ми входили на бали, не знімаючи шпаг — нам було непристойно танцювати і ніколи займатися дамами. Честь маю донести тобі, тепер усе це змінилося. — Французька кадрили замінила Адама Сміта, кожен залицяється і веселиться як уміє. Я йду за духом часу, але ти нерухомий, ти *si-devent, un homme стереотип**. Хочеться тобі сидьма сидіти самому на лавочці опозиційної сторони. Сподіваюся, що Z наведе тебе на істинний шлях: доручаю тебе її ватиканському кокетству. Щодо мене, то я цілком поринув у патріархальне життя: лягаю спати о 10 годині вечора, їжджу на порошу з тутешніми поміщиками, граю з бабусями в бостон по

копійці і серджусь, коли програюся. З Лізою бачуся щодня — і дедалі дужче в неї закохуюсь. У ній багато знадливого. Ця тиха, благородна гармонійність поведження, чарівність вищого петербурзького товариства, а тимчасом — щось жваве, поблажливе, добро-родне (як говорить її бабуся), нічого різкого, жорстокого в її міркуваннях, вона не морщиться перед враженнями, як дитина перед ревенем. Вона слухає і розуміє—рідка хороша риса в наших жінках. Часто дивувала мене тупість розуміння або нечистота уявлення дам, проте дуже люб'язних. Часто дуже тонкий жарт, дуже поетичне привітання вони сприймають або як нахабну епіграму, або як неблагопристойну пласкість. В такому разі холодний вигляд, якого вони набирають, такий убійчо огидний, що найпалкіша любов проти нього не встоїть.

Це відчув я з Єленою ***, в яку був я закоханий без пам'яті. Я сказав їй якусь ніжність; вона сприйняла її як грубість і поскаржилася на мене своїй приятельці. Це мене зовсім розчарувало. Крім Лізи є в мене для розваги Машенька **. Вона мила. Ці дівчата, які виростили під яблунями і між скиртами і яких виховали нянечки та природа, значно миліші за наших одноманітних красунь, що до весілля дотримуються думки своїх матерів, а там — думки своїх чоловіків.

Прощавай, мій любий, що нового у вищому світі? Оповісти всіх, що нарешті і я пустився в поезію. Нещодавно скомпонував я напис до портрета княжни Ольги (за що Ліза дуже мило картала мене):

Дурна як істина, нудна як досконалість.

Чи не краще:

Нудна як істина, дурна як досконалість.

І те і те схоже на мисль. Попроси В. підшукати перший рядок і віднині вважати мене поетом.

.....